

Nieuwsbrief - EHRC Updates 2024-20

Nummer 20, 2024

Redactie: J.H. Gerards, H. Morre, J. Krommendijk, S. Lambrecht, P. Ölçer, B. Aarrass, L.E. Burgers, P. Cannoot, L.R. Glas, C. Mak, D.A.G. van Toor en C. Van de Graaf.

INHOUDSOPGAVE

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1029JUD005308114 29-10-2024

Harutyun Karapetyan t. Armenië, EHRM 29 oktober 2024, nr. 53081/14

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD005627021 24-10-2024

Eckert t. Frankrijk, EHRM 24 oktober 2024, nr. 56270/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD002784915 24-10-2024

Drozdyk en Mikula t. Oekraïne, EHRM 24 oktober 2024, nrs. 27849/15 en 33358/15

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD004858721 24-10-2024

B.B. t. Slowakije, EHRM 24 oktober 2024, nr. 48587/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1022JUD003944616 22-10-2024

Kobaliya e.a. t. Rusland, EHRM 22 oktober 2024, nrs. 39446/16 en 106 andere

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:1022JUD000176623 22-10-2024

J.B. e.a. t. Malta, EHRM 22 oktober 2024, nr. 1766/23

Hof van Justitie van de Europese Unie

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:914 24-10-2024

Kwantum Nederland en Kwantum België, HvJ EU 24 oktober 2024, zaak C-227/23

Annotatie

Domenjoud t. Frankrijk (EHRM, 34749/16) – Het gebruik van contra-terrorismemaatregelen tegen klimaatactievoerders

W. Yperman

RECHTSPRAAK

B.B. t. Slowakije, EHRM 24 oktober 2024, nr. 48587/21

B.B. was in Slowakije dakloos geraakt en verkeerde in grote problemen. Y heeft daarop geregeld dat zij in het Verenigd Koninkrijk als prostituee kon gaan werken. Later is zij met hulp van een organisatie die steun biedt aan slachtoffers van mensenhandel teruggekeerd naar Slowakije. Y is wel vervolgd, maar is alleen veroordeeld wegens souteneurschap. Het EHRM wijst erop dat in Slowakije structureel onvoldoende onderzoek lijkt te worden gedaan naar aanwijzingen van mensenhandel. In dit geval waren daarvan duidelijke indicaties, maar is daarnaar onvoldoende onderzoek gedaan en lijkt het probleem doelbewust te zijn onderschat. Art. 4 EVRM is daardoor geschonden.

Klaagster is van Roma-afkomst. Zij werkte in Slowakije als hulp in de huishouding en raakte op zeker moment dakloos; haar kind werd in een tehuis geplaatst. In 2010 regelde Y dat klaagster naar het Verenigd Koninkrijk kon gaan om daar als prostituee te werken. Zij stond al haar inkomsten af aan Y en deed voor hem ook het huishouden. Zij kreeg van hem drugs tot ze op zeker moment werd opgevangen door het Leger des Heils. In 2012 keerde ze terug naar Slowakije in het kader van een programma voor ondersteuning van slachtoffers van mensenhandel. De ondersteuning hield op toen Y niet werd vervolgd wegens mensenhandel maar werd aangemerkt als souteneur. Hij werd daarvan aanvankelijk vrijgesproken, maar in 2015 werd hij veroordeeld tot een jaar voorwaardelijke gevangenisstraf. In het Verenigd Koninkrijk vond ook enig onderzoek plaats, waaruit leek te blijken dat wel degelijk sprake was geweest van mensenhandel.

Voor het EHRM heeft klaagster gesteld dat het feit dat Y is vervolgd vanwege souteneurschap en niet vanwege mensenhandel een schending oplevert van art. 4 EVRM. Het Hof neemt aan dat er in dit geval een redelijke verdenking kon bestaan dat klaagster het slachtoffer was van mensenhandel, nu Y haar transport naar het Verenigd Koninkrijk had geregeld, ervoor had

gezorgd dat ze daar in de prostitutie kon werken en zij dat had gedaan omdat het alternatief was dat de daar dakloos zou raken. Er was dan ook een positieve verplichting voor de staat om nader onderzoek te doen naar de omstandigheden. Zo'n onderzoek is weliswaar ingesteld, maar daarbij is uitgegaan van het veel lichtere vergrijp van souteneurschap. Dit is problematisch, zeker in het licht van de structurele kritiek op Slowakije dat daar niet voldoende wordt opgetreden tegen mensenhandel. Slowakije had in dit geval meer kunnen en moeten doen om bewijs te verzamelen en de omstandigheden op te helderen. Dat lijkt hier zelfs welbewust niet te zijn gebeurd, hetgeen erop wijst dat het onderzoek significante tekortkomingen vertoonde. Dat maakt dat art. 4 EVRM is geschonden.

Klaagster heeft daarnaast gesteld dat zij is onderworpen aan ondervragingen die van zodanige aard waren dat haar privacy onder art. 8 EVRM is geschonden. Het Hof constateert echter dat zij daarvoor onvoldoende bewijs heeft aangevoerd, zodat het deze klacht als kennelijk ongegrond niet-ontvankelijk verklaart.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 24-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD004858721

Zaaknummer: 48587/21

Wetsartikelen: EVRM art. 4

RECHTSPRAAK

Drozdyk en Mikula t. Oekraïne, EHRM 24 oktober 2024, nrs. 27849/15 en 33358/15

Drozdyk en Mikula hebben vlak naast een spoorbaan grond in eigendom verkregen. Om veiligheidsredenen heeft de staat de eigendomsverkrijging laten vernietigen. Het EHRM oordeelt dat de procedures en de rechtspraak daarover tot veel onzekerheid hebben geleid, dat het opvallend is dat de staat pas zo laat is opgetreden terwijl het spoor er al decennia lag, en dat geen enkele compensatie is toegekend. Dat alles acht het onredelijk belastend en daarmee in strijd met art. 1 EP EVRM. Het is op grond van art. 46 EVRM aan de staat om het eigendom te restitueren of hiervoor tenminste een adequate vergoeding te bieden.

Eerste klagster heeft in 2010 eigendom verkregen over twee stukjes grond. Later heeft de staat de eigendomsoverdracht betwist. De grond lag in een veiligheidszone naast het spoor en had daarom niet mogen worden verkregen door particulieren. In de procedures daarover is klagster niet in het gelijk gesteld. In het geval van tweede klagster spelen soortgelijke omstandigheden.

Voor het EHRM hebben beide klagsters gesteld dat de vernietiging van hun eigendomstitels in strijd is met art. 1 EP EVRM. Het Hof wijst erop dat er ten aanzien van deze materie in Oekraïne tegenstrijdige en onduidelijke rechtspraak bestond. Bovendien is duidelijk dat de verkregen grond al heel lang naast een spoorbaan lag, terwijl daar kennelijk bij overdracht niet direct een probleem in is gezien. Het Hof acht de vernietiging van de overdracht dan ook niet erg voorzienbaar, maar het laat dit uiteindelijk in het midden. Het stelt namelijk ook vast dat het onredelijk is dat geen gebruik is gemaakt van een procedure waardoor klagsters een zekere compensatie zouden krijgen voor de al gemaakte aankoopkosten. Zeker nu de procedures geruime tijd hebben geduurd en klagsters lang in onzekerheid hebben verkeerdt over de vraag of en hoe zij hun eigendom zouden kunnen gebruiken, is sprake geweest van

een disproportionele last, in strijd met art. 1 EP EVRM.

Op grond van art. 46 EVRM overweegt het Hof dat klaagsters zoveel als mogelijk moeten worden geplaatst in de situatie waarin zij zouden hebben verkeerd als art. 1 EP EVRM niet was geschonden. Dat betekent dat de staat moet verzekeren, binnen redelijke termijn, dat sprake is van volwaardige restitutie van het eigendom (zo nodig door de nationale procedure te heropenen) of van een volwaardige compensatie.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 24-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD002784915

Zaaknummer: 27849/15 en 33358/15

Wetsartikelen: EVRM art. 1 EP en EVRM art. 46

RECHTSPRAAK

Eckert t. Frankrijk, EHRM 24 oktober 2024, nr. 56270/21

Sinds november 2018 werden in veel Franse steden elke zaterdag demonstraties georganiseerd door de ‘gele-hesjesbeweging’. In Bordeaux gingen deze regelmatig gepaard met geweld en ordeverstoringen, zodat de prefect een van deze (niet officieel aangekondigde) demonstraties in een deel van het centrum verbod. Eckert nam toch deel aan een demonstratie en werd daarvoor beboet. Het EHRM ziet een zwaarwegende rechtvaardiging in de wens verdere ordeverstoringen te voorkomen. Het verbod was nauwkeurig in tijd en locatie gelimiteerd en werd gehandhaafd met een lichte boete. Het verbod en de boete leverden dan ook geen schending van art. 11 EVRM op.

Sinds november 2018 werden in veel Franse steden iedere zaterdag demonstraties georganiseerd door mensen met ‘gele hesjes’. De ‘gele hesjes’-beweging probeerde via de acties aandacht te vestigen op een reeks maatschappelijke problemen, zoals hoge brandstofprijzen, ontbreken van een volksinitiatief en een te lage levensstandaard. De beweging was ongestructureerd en niet-hiërarchisch. Op 10 mei 2019 verbood de prefect van het departement Gironde een gele-hesjesdemonstratie die via sociale media was aangekondigd voor 11 mei maar waarvan geen formele kennisgeving was gedaan. De prefect achtte het centrum van Bordeaux geen geschikte locatie hiervoor, zeker gelet op de ernstige verstoringen van de openbare orde die eerder het resultaat waren geweest van soortgelijke protestacties. In het bijzonder was er een vrees voor de aanwezigheid van gewapende demonstranten en botsingen met de ordediensten. Het verbod beperkte zich tot specifieke locaties en routes en werd bekendgemaakt via sociale media. Op 11 mei verzamelden zich alsnog zo’n 700 mensen op de verboden locaties, waaronder klaagster. Klaagster werd vanwege haar aanwezigheid geverbaliseerd en kreeg een boete opgelegd van 100 euro vanwege overtreding van het verbod.

Voor het EHRM heeft klagster gesteld dat art. 10 en 11 EVRM zijn geschonden als gevolg van haar veroordeling voor deelname aan de demonstratie. Het EHRM neemt aan dat er een voldoende wettelijke grondslag was voor het verbod van de demonstratie. Dat verbod was bovendien zowel ruimtelijk als temporeel nauwkeurig afgebakend en waren er toereikende waarborgen tegen willekeur.

Ten aanzien van de noodzaak voor het verbod merkt het Hof op dat zich volgens de motivering door de prefect in Bordeaux bij eerdere, vergelijkbare demonstraties door de gelesjesbeweging al gewelddadige confrontaties hadden voorgedaan, waarbij veel gewonden waren gevallen en waarbij sprake was geweest van wapenbezit bij demonstranten. Het Hof ziet hierin duidelijk een ‘pressing social need’ voor het nemen van maatregelen. Dat er in dit geval geen kennisgeving van de demonstratie was gedaan doet geen afbreuk aan de demonstratiemogelijkheden die door art. 11 EVRM worden beschermd. Wel benadrukt het Hof dat ook demonstranten zich aan de democratische spelregels moeten houden en de geldende regelgeving moeten naleven. Er waren bovendien geen duidelijke redenen waarom in dit geval geen kennisgeving kon worden gedaan.

De gestelde beperkingen waren nauwkeurig bepaald in tijd en plaats. Het verbod betrof maar een beperkt gebied binnen het centrum, waarbuiten wel kon worden gedemonstreerd. Het is voor de gemeentelijke en departementale autoriteiten gemakkelijker om te beoordelen wat in dit opzicht nodig is. Het Hof concludeert dan ook dat de gestelde beperkingen als zodanig niet ongerechtvaardigd waren.

Ten aanzien van de ernst van het ingrijpen merkt het Hof op dat klagster niet is gearresteerd en dat er ook geen geweld is gebruikt bij het optreden. Er werd bovendien alleen een relatief lichte boete opgelegd.

Deze omstandigheden bij elkaar optellend, en rekening houdend met de margin of appreciation, stelt het Hof geen schending vast van art. 11 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 24-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1024JUD005627021

Zaaknummer: 56270/21

Wetsartikelen: EVRM art. 11

RECHTSPRAAK

**Harutyán Karapetyán t. Armenië, EHRM 29 oktober 2024,
nr. 53081/14**

De echtgenote van Karapetyán onderging in 2011 een operatie. De dag na de operatie kwam zij te overlijden. Volgens Karapetyán was dat het gevolg van medische onzorgvuldigheid, maar uit onderzoek bleek dat daarvan geen sprake was. Het EHRM stelt vast dat het onderzoek grondig en onafhankelijk is uitgevoerd. Verschillende getuigen en deskundigen zijn gehoord en de nationale rechters hebben bij de omgang met de deskundigenverklaringen voldaan aan de daaraan te stellen eisen. Het is dan niet aan het Hof om in de nationale beoordelingen te treden. Het Hof oordeelt dat art. 2 EVRM niet is geschonden (4 stemmen tegen 3).

Klager bezocht in 2011 met zijn echtgenote een ziekenhuis in verband met baarmoederklachten bij de echtgenote. De arts raadde een onmiddellijke operatie aan waarbij de baarmoeder zou worden verwijderd. De operatie zou niet complex zijn, maar was wel urgent. Klagers stemden hiermee in en klagster stuurde haar medische dossier naar het ziekenhuis ter voorbereiding, waaruit bleek dat ze eerder last had gehad van een aantal vaatproblemen. De dag na de operatie kwam klagster te overlijden. Hiernaar is onderzoek gedaan, waarbij bleek dat onder meer een ernstige bloeding in de longen was opgetreden die samenhang met trombose. In het onderzoek zijn diverse artsen en deskundigen gehoord. Uiteindelijk is geen strafvervolg ingesteld omdat uit het onderzoek niet gebleken was van strafbare feiten.

Voor het EHRM heeft klager gesteld dat art. 2 EVRM is geschonden doordat er onvoldoende onderzoek is gedaan naar de omstandigheden van het overlijden van zijn echtgenote. Het Hof stelt voorop dat klager op redelijke gronden kon vermoeden dat dit overlijden samenhang met een medische tekortkoming, zodat art. 2 EVRM aan de orde is. In het onderhavige geval was een strafrechtelijk rechtsmiddel beschikbaar om eventuele genoegdoening te krijgen, maar het

was ook echt het enige rechtsmiddel. Het Hof constateert dat in het onderzoek een heel aantal redelijke onderzoeksstappen is gezet, ook al heeft dat niet geleid tot strafvervolgning, en dat het onderzoek ook voldoende snel heeft plaatsgevonden. Weliswaar is klager maar beperkt betrokken geweest, maar gebleken is niet dat dit een daadwerkelijke inbreuk op zijn belangen heeft betekend. De nationale rechter die de redelijkheid van de keuze om geen vervolging in te stellen heeft beoordeeld, heeft weliswaar enkele discrepanties en tekortkomingen vastgesteld, maar die hebben vervolgens geleid tot nader forensisch onderzoek. De deskundigenverklaringen en getuigenissen waren op punten tegenstrijdig. Ook daarvoor geldt echter dat daar vervolgonderzoek heeft plaatsgevonden. Bovendien is het uiteindelijk aan de nationale rechter om de bewijskracht van dergelijke verklaringen te beoordelen. Het is niet onredelijk dat de nationale autoriteiten veel waarde hebben toegekend aan deze deskundigenverklaringen, al moeten zij wel nagaan of de deskundigen voldoende competent en onafhankelijk waren en de aan hen gestelde vragen alle medisch relevante aspecten van de zaak dekten; ook moeten de opinies voldoende gemotiveerd zijn. Gelet op de manier waarop de nationale autoriteiten in deze zaak te werk zijn gegaan, ziet het Hof geen reden om aan te nemen dat ze daarin tekort zijn geschoten. Het Hof stelt (met 4 stemmen tegen 3) dan ook geen schending vast van art. 2 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 29-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1029JUD005308114

Zaaknummer: 53081/14

Wetsartikelen: EVRM art. 2

RECHTSPRAAK

J.B. e.a. t. Malta, EHRM 22 oktober 2024, nr. 1766/23

J.B. en vijf anderen zijn afkomstig uit Bangladesh. Zij zijn als bootvluchtelingen in Malta aangekomen en met de gehele groep opvarenden in vreemdelingenbewaring genomen. Hoewel zij hebben gesteld minderjarig te zijn, heeft een rechtbank voor de gehele groep de rechtmatigheid van de bewaringsmaatregel bevestigd. Het EHRM constateert dat de bewaringsomstandigheden vanwege de kwetsbaarheid van de betrokkenen en de duur van de bewaring in strijd zijn met art. 3 EVRM. Daarnaast is de bewaringsmaatregel met onvoldoende aandacht voor de individuele omstandigheden opgelegd door een rechtbank waarvan de onafhankelijkheid onvoldoende vaststaat, in strijd met art. 5 lid 1 en lid 4 EVRM.

De zes klagers in deze zaak zijn afkomstig uit Bangladesh. Zij zijn op 18 november 2022 Malta binnengekomen nadat ze waren gered van een bootje waarop ze zich samen met zo'n 40 anderen bevonden. Volgens klagers waren zij op dat moment 16-17 jaar oud. De gehele groep opvarenden is naar een ontvangstcentrum gebracht, waar zij naar hun zeggen moesten verblijven in mensonterende omstandigheden. Op 6 december 2022 is de rechtmatigheid van hun detentie bevestigd. Weliswaar is voor klagers vastgesteld dat ze minderjarig waren, maar dat nam volgens de bevoegde rechter niet weg dat het redelijk was dat zij vastzaten zolang hun identiteit nog niet was vastgesteld, ook om te voorkomen dat zij zouden verdwijnen. Het EHRM heeft in januari 2023 een interimmaatregel opgelegd waarin het Malta heeft opgedragen te zorgen voor opvangomstandigheden voor deze minderjarigen die verenigbaar zijn met art. 3 EVRM. Klagers ondertekenden vervolgens verklaringen waarin zij stelden ouder te zijn dan 18, maar ze deden dit zonder hulp van een advocaat en een tolk. Duidelijk is bovendien uit verschillende rapporten dat ze zich in een kwetsbare situatie bevonden als gevolg van angst, acute en post-traumatische stressstoornissen en depressie. Eerste klager is in april 2023 overgebracht naar een detentiecentrum voor volwassenen, omdat uit een paspoortcheck was gebleken dat hij meerderjarig was. Zijn asielverzoek is verworpen en hij

heeft Malta inmiddels verlaten. De andere vijf klagers zijn uiteindelijk in het gelijk gesteld en zijn ondergebracht in een open centrum voor minderjarigen.

Voor het EHRM hebben klagers allereerst gesteld dat de omstandigheden van bewaring van minderjarige asielzoekers in Malta niet voldeden aan de eisen van art. 3 EVRM. Alle klagers hebben tenminste twee maanden in bewaring gezeten in een ontvangstcentrum dat niet specifiek bedoeld was voor minderjarigen. Hun stellingen worden ondersteund door een CPT-rapport uit 2021. Gebleken is niet dat er na die tijd significante veranderingen zijn gebracht in de detentie. Gelet op hun leeftijd, de duur van de bewaringsmaatregel, hun kwetsbaarheid en de effecten van de bewaring op hun mentale gesteldheid concludeert het Hof dat art. 3 EVRM is geschonden. Nu hiervoor geen effectieve rechtsmiddelen beschikbaar zijn geweest, stelt het Hof ook een schending van art. 13 EVRM vast. Alleen voor eerste klager, waarvan niet is vastgesteld dat hij minderjarig was in de periode van bewaring, kan niet worden gezegd dat de drempel van art. 3 EVRM is overschreden.

Klagers hebben in de tweede plaats gesteld dat hun recht op vrijheid als beschermd door art. 5 lid 1 EVRM is geschonden. Het Hof acht het op zichzelf gerechtvaardigd dat staten migranten willen vasthouden in de buurt van een hotspot om ze gemakkelijk te kunnen identificeren, registreren en horen, en ze uiteindelijk te kunnen overbrengen naar een andere locatie als hun status eenmaal duidelijk is. Klagers hebben echter geen enkele informatie gekregen over de grondslag en de redenen van de bewaring of de verwachte duur ervan. Ook hadden zij geen toegang tot rechtsbescherming en was er in feite sprake van detentie in een juridisch vacuüm. Gelet daarop is art. 5 lid 1 EVRM geschonden.

De detentiegrondslag werd anders toen de rechtmatigheid van hun detentie eenmaal rechterlijk was vastgesteld. Voor de periode erna geldt niettemin dat de rechter te gemakkelijk heeft aangenomen dat hun bewaring rechtmatig was, terwijl de nationale regelgeving geen mogelijkheid biedt om vreemdelingen die stellen minderjarig te zijn te detineren. Het heeft bovendien bijna een half jaar geduurd voordat definitief is vastgesteld dat klagers minderjarig waren. Dat wijst op een gebrek aan goede trouw bij de autoriteiten, zodat ook voor deze periode van detentie moet worden aangenomen dat die in strijd is met art. 5 lid 1 EVRM.

Het Hof stelt verder vast dat de eerste beoordeling van klagers' detentie groepsgewijs heeft plaatsgevonden, waarbij hun situatie werd beoordeeld samen met die van zo'n 40 anderen. Een dergelijke procedure, waarbij de benoeming van de leden van het gerecht bovendien onvoldoende garanties voor onpartijdigheid biedt, geeft geen garantie op een zorgvuldige beoordeling. Deze heeft eerder dan ook al geleid tot kritiek van de Venetië Commissie en de Europese Commissie. Zeker nu daarnaast onvoldoende tussentijdse rechterlijke beoordelingen van de voortzetting van de bewaring hebben plaatsgevonden, is art. 5 lid 4

EVRM geschonden.

In het licht van art. 46 EVRM overweegt het Hof ten slotte dat de geconstateerde problemen zich ook in andere gevallen kunnen voordoen. Het roept daarom de regering op om wetgeving vast te stellen die de onafhankelijkheid en onpartijdigheid verzekert van het gerecht dat oordeelt over de legitimiteit van bewaringsmaatregelen en om een rechtsmiddel te creëren voor situaties waarin sprake is van voortdurende detentie.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 22-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1022JUD000176623

Zaaknummer: 1766/23

Wetsartikelen: EVRM art. 3, EVRM art. 5 lid 1, EVRM art. 5 lid 4, EVRM art. 13 en EVRM art. 46

RECHTSPRAAK

**Kobaliya e.a. t. Rusland, EHRM 22 oktober 2024, nrs.
39446/16 en 106 andere**

In totaal 107 NGO's, journalisten, wetenschappers etc. hebben bij het EHRM geklaagd over de steeds verder aangescherpte Russische wetgeving over 'foreign agents'. Die houdt nu in dat ieder individu dat enige vorm van ondersteuning uit het buitenland ontvangt, hoe onbetekenend ook, vergaande rapportage- en transparantieverplichtingen opgelegd krijgt. Het EHRM acht de wetgeving evident onevenredig en strijdig met art. 8, 10 en 11 EVRM, nu deze zeer vergaande negatieve gevolgen heeft voor de uitings- en verenigingsvrijheid en de reputatie. Het label 'foreign agent' is stigmatiserend en misleidend, wordt veel te snel opgelegd en leidt tot onredelijke en onnodige verplichtingen en sancties.

Klagers zijn 107 NGO's, media-organisaties en individuen. Onder hen bevinden zich prominente organisaties als Memorial en Radio Free Europe, maar ook politieke wetenschappers. In 2012 heeft Rusland zijn wetgeving ten aanzien van NGO's aangepast, in die zin dat NGO's die politiek actief zijn en die vanuit het buitenland financiering ontvangen zich moeten registreren als 'foreign agents'. Daarnaast zijn er extra eisen gesteld aan hun activiteiten en de rapportage daarover. Het EHRM heeft eerder, in *Ecodefence*, al geoordeeld dat deze wetgeving in strijd is met art. 11 EVRM. De wetgeving is in 2016/2017 echter nog verder uitgebreid, waardoor inmiddels ook media-organisaties, individuele journalisten, bloggers en publieke figuren eronder vallen. In 2020 is de reikwijdte nog verder uitgebreid tot ieder individu dat zich bezighoudt met 'politieke activiteiten', in 2022 naar iedere entiteit of ieder individu waarbij sprake was van buitenlandse 'steun' of 'beïnvloeding'. Daarbij omvat 'beïnvloeding' niet alleen financiering, maar bijvoorbeeld ook organisatorische ondersteuning of ondersteuning voor wat betreft de gehanteerde methoden. Ook is inmiddels duidelijk dat deze actoren allemaal verplicht zijn melding te maken van hun buitenlandse ondersteuning in alle vormen van communicatie, inclusief individuele posts op sociale media en procedures bij

de rechter. Niet-naleving van de regels leidt tot hoge boetes; zo heeft Memorial inmiddels 1044 veroordelingen gekregen met een totaal van zo'n 16 miljoen euro aan boetes. Daarnaast kunnen 'foreign agents' niet meer deelnemen aan verkiezingen of actief zijn in het onderwijs, kunnen zij geen nationale financiering meer ontvangen en kunnen zij alleen nog boeken en stukken publiceren als die worden voorzien van een waarschuwingsticker (18+). Verschillende organisaties zijn inmiddels ook verboden verklaard en ontbonden omdat zij niet aan de wetgeving voldeden.

Voor het EHRM hebben klagers gesteld dat art. 10 en 11 EVRM zijn geschonden door de relevante Russische wetgeving. Het Hof stelt voorop dat de wetgeving duidelijk inbreuk maakt op de verenigingsvrijheid. De uitgangspunten en overwegingen die het hieraan heeft gewijd in *Ecodefence* blijven relevant. Wel wijst het Hof erop dat sindsdien de wetgeving nog verder is afgedreven van de EVRM-normen. Het label van 'buitenlands agent' is stigmatiserend, nu uit opiniepeilingen blijkt dat een meerderheid van de bevolking de term associeert met verraders, spionnen en volksvijanden. Met de uitbreiding van de regelgeving is dit stigma nog verder versterkt. Het label is bovendien misleidend in die zin dat de wetgeving ook wordt aangegrepen om NGO's en actoren aan te pakken die nauwelijks steun uit het buitenland krijgen. Als voorbeeld wijst het Hof op een onafhankelijke organisatie die verkiezingen monitort en die minder dan 3 euro van een buitenlander heeft ontvangen, en die daarom is beboet en ontbonden. Er is geen enkel bewijs voorhanden waaruit kan blijken dat een van de 107 klagers daadwerkelijk onder buitenlandse invloed is geweest.

Het Hof wijst er verder op dat er geen 'pressing social need' was voor de verschillende verplichtingen die Rusland heeft verbonden aan de kwalificatie als buitenlands agent. Ook hier wordt de regelgeving bovendien onredelijk breed en vergaand toegepast, zoals in de situatie waarin iemand is veroordeeld omdat hij een rouwbericht had geplaatst zonder vermelding van het label van 'buitenlands agent'. Ook maken de eisen communicatie via sociale media met beperkingen van lettertekens erg lastig, omdat het label zelf al vrij lang is en steeds meer moet worden vermeld. Het Hof acht het stellen van dit soort eisen duidelijk disproportioneel; ze komen neer op een vorm van bestraffing en kunnen niet worden gezien als normen die voortkomen uit bekommernis over transparantie of zorgen over nationale veiligheid. De kennelijke onevenredigheid van de maatregelen maakt dat art. 10 en 11 EVRM duidelijk is geschonden.

Klagers hebben verder gesteld dat het label vergaande gevolgen heeft voor hun reputatie en sociale en professionele leven, zodat ook art. 8 EVRM erdoor wordt geschonden. Het Hof stemt hiermee in. Het ziet niet in hoe de publicatie van persoonsgegevens van individuele 'buitenlands agenten' en de verplichting om regelmatig rapporten in te dienen over hun inkomsten en uitgaven enig ander doel kan dienen dan dat van intimidatie en overbelasting.

Evenmin acht het Hof het proportioneel om deze personen volledig uit te sluiten van bepaalde beroepen, zoals die in het onderwijs, en van mogelijkheden om inkomsten te genereren uit bijvoorbeeld advertenties. Ook art. 8 EVRM is dan ook geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 22-10-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:1022JUD003944616

Zaaknummer: 39446/16 en 106 andere

Wetsartikelen: EVRM art. 8, EVRM art. 10 en EVRM art. 1

RECHTSPRAAK

**Kwantum Nederland en Kwantum België, HvJ EU 24
oktober 2024, zaak C-227/23**

Designmeubelenfabrikant Vitra heeft een geschil met winkelketen Kwantum over de verkoop van een stoel waarop Vitra het intellectuele-eigendomsrecht heeft. Daarbij is de vraag opgekomen of – nu de ontwerpers (Eames) afkomstig zijn uit de VS – de materiële-reciprociteitsclausule van de Berner Conventie moet worden toegepast. Het HvJ EU oordeelt dat het EU-recht daaraan in de weg staat. De uitsluiting van de materiële-reciprociteitstoets is uitputtend geregeld in richtlijn 2001/29. Daarom is het niet meer aan de lidstaten om te bepalen welke uitzonderingen in het licht van art. 52 lid 1 Hv mogen worden gemaakt op art. 17 lid 2 Hv.

Vitra produceert designmeubelen, waaronder Eames-stoelen (ontworpen door twee in de VS woonachtige ontwerpers), en heeft daarop de IE-rechten. In 2014 heeft Vitra geconstateerd dat winkelketen Kwantum in België en Nederland een stoel verhandelt onder de naam ‘Paris-stoel’, waarmee de keten volgens haar inbreuk maakt op haar auteursrechten op de ‘Dining Sidechair Wood’ (DSW). Hierover is een geschil ontstaan waarin de Hoge Raad het HvJ EU enkele prejudiciële vragen heeft voorgelegd.

Het HvJ EU oordeelt allereerst dat het in dit geval gaat om een in een lidstaat op de markt gebracht voorwerp van toegepaste kunst. Dit valt binnen de materiële werkingssfeer van richtlijn 2001/29, mits het voorwerk kan worden aangemerkt als een ‘werk’ in de zin van deze richtlijn.

De Hoge Raad wil in essentie vernemen of onder meer art. 17 lid 2 Hv eraan in de weg staat dat de lidstaten de materiële-reciprociteitstoets toepassen die is neergelegd in art. 2 lid 7 van de Berner Conventie als het gaat om een werk van toegepaste kunst waarvan het land van

oorsprong een derde land is en waarvan ook de auteur een onderdaan van een derde land is. Het HvJ EU overweegt dat het toepassen van deze toets in deze omstandigheden onder meer de harmonisatie van het auteursrecht in de interne markt ondermijnen. Daarnaast moet de bescherming van de IE-rechten in ieder geval in overeenstemming zijn met art. 17 lid 2 Hv en moeten beperkingen op die bepaling voldoen aan de in art. 52 lid 1 Hv neergelegde vereisten. De toepassing van de materiële-reciprociteitstoets kan een beperking vormen van het grondrecht op intellectuele eigendom, aangezien die toepassing een houder van dit grondrecht het genot en de uitoefening ervan kan ontnemen in de lidstaat die de toets toepast. Door het vaststellen van richtlijn 2001/29 heeft de Uniewetgever zich in de plaats gesteld van de lidstaten, die niet meer bevoegd zijn om de relevante bepalingen van de Berner Conventie ten uitvoer te leggen. De in de richtlijn opgenomen regeling is bovendien uitputtend bedoeld. Het is in dit geval inderdaad uitsluitend aan de Uniewetgever en niet aan nationale wetgevers om te bepalen of en in hoeverre de IE-rechten kunnen worden beperkt, overeenkomstig art. 52 lid 1 Hv. Blijkens art. 351 VWEU is het lidstaten dan niet toegestaan om in afwijking van het Unierecht toch de materiële-reciprociteitsclausule uit de Conventie van Bern toe te passen.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 24-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:914

Zaaknummer: C-227/23

Wetsartikelen: Hv art. 17 lid 2, Hv art. 52 lid 1, Berner Conventie, art. 2 lid 7, Rl. 2001/29/EG art. 2 lid 7, Rl. 2001/29/EG art. 3 en Rl. 2001/29/EG art. 4

ANNOTATIE

Domenjoud t. Frankrijk (EHRM, 34749/16) – Het gebruik van contra-terrorisemaatregelen tegen klimaatactievoerders**W. Yperman****Context**

1. De VN conferentie over klimaatverandering in Parijs in 2015 (COP21) vond plaats luttele weken na de terreuraanslagen in diezelfde stad die het leven kostten aan 130 personen. In de onmiddellijke nasleep van de aanslagen, riep de Franse president de noodtoestand uit en werd de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa op de hoogte gebracht dat Frankrijk maatregelen zou nemen die afwijken van het EVRM, zoals vereist door artikel 15 van dat verdrag. De Franse noodtoestand was dus van kracht tijdens de COP21 en zou uiteindelijk bijna twee jaar zou duren. Ondanks deze noodtoestand, vonden in die periode nog vijf andere terreuraanslagen plaats, die in totaal nog eens 92 dodelijke slachtoffers maakten.

Opgelegde maatregel

2. De noodwetgeving die van kracht was, liet de minister van binnenlandse zaken onder andere toe om huisarresten op te leggen. Enkele dagen voordat de COP21 begon, werd beslist om twee broers, de broers Domenjoud, huisarrest te geven van 20u 's avonds tot 6u 's ochtends tot het einde van de COP21. Daarnaast mochten zij hun gemeentes niet verlaten en moesten zij zich drie keer per dag melden bij de politie.

Vergelijking Pagerie

3. Deze zaak ligt in dezelfde lijn als de zaak *Pagerie t. Frankrijk* uit januari 2023.^[1] Pagerie was een radicale moslim die werd verdacht van terroristische activiteiten en die drie dagen voor de broers Domenjoud een zeer gelijkaardige maatregel kreeg opgelegd: huisarrest tussen 20u en 6u, het verbod om zijn gemeente te verlaten en de verplichting om zich driemaal per dag te melden bij de politie. Later werd daar nog het verbod om een specifieke persoon te contacteren aan toegevoegd en het verbod om zich voor één dag naar een bepaalde plek te

begeven omdat de Tour de France daar passeerde. Pagerie werd tot tweemaal toe veroordeeld voor het niet nakomen van zijn voorwaarden en de administratieve maatregel werd bij zijn vrijlating telkens opnieuw ingesteld. De gelijkenissen tussen de zaak *Pagerie* en de zaak *Domenjoud* zijn duidelijk: de context is dezelfde, de opgelegde maatregelen zijn zo goed als dezelfde en zijn gebaseerd op dezelfde wetgeving. Er is echter ook één zeer belangrijk verschil. De noodtoestand was uitgeroepen in het kader van de strijd tegen terrorisme en de maatregelen werden aan Pagerie opgelegd omdat hij verdacht werd van terroristische activiteiten. De broers Domenjoud daarentegen werden ervan verdacht banden te hebben met groepen die protesten zouden kunnen organiseren tijdens de COP21 die gewelddadig zouden kunnen worden.

Vrijheidsbeperking of vrijheidsberoving

4. De eerste vraag is of de maatregelen die aan de broers werden opgelegd hen van hun vrijheid beroofden of enkel hun vrijheid beperkten. Vrijheidsberovingen vallen namelijk onder artikel 5 van het EVRM en kunnen dus enkel gerechtvaardigd zijn wanneer zij passen binnen één van de limitatief opgesomde categorieën van dat artikel. Vrijheidsbeperkingen vallen niet onder artikel 5, maar vallen onder de vrijheid van bewegen die wordt beschermd door artikel 2 van het vierde protocol van het EVRM. Het verschil tussen vrijheidsberovingen en vrijheidsbeperkingen is in een grote hoeveelheid zaken van het Hof relevant gebleken. In de zaak *Guzzardi*, dat als een mijlpaalarrest wordt beschouwd, stelde het Hof dat het verschil tussen een vrijheidsberoving en een vrijheidsbeperking er een is van graad of intensiteit en niet van natuur of essentie.[2] Huisarrest bijvoorbeeld kan dus zeker een vrijheidsberoving inhouden.[3] Het startpunt van de analyse moet de concrete situatie van de persoon zijn en verschillende factoren worden in rekening gebracht, zoals het type, de duurtijd van, de effecten van en de manier waarop de maatregel wordt uitgevoerd.[4] Zo is het bijvoorbeeld van belang hoeveel supervisie en controle er wordt uitgeoefend over de bewegingen van een persoon, in welke mate hij geïsoleerd is en hoeveel sociaal contact hij nog kan hebben.[5]

In casu: vrijheidsbeperking

5. In de zaak *Domenjoud*, verwijst het Hof expliciet naar de zaak *Pagerie* en stelt dat het de maatregelen in die laatste zaak heeft geanalyseerd onder artikel 2 van het vierde protocol. Het klopt dat in de zaak *Pagerie* niet werd aangevoerd dat artikel 5 EVRM geschonden zou zijn en het Hof ging er dan ook niet op in. Het vervolg van de zaak *Pagerie* toont duidelijk aan dat het Hof in die zaak van oordeel was dat de maatregelen geen vrijheidsberoving inhielden. Zo ook in de huidige zaak. Het Hof stelt dat de maatregelen niet in de weg staan dat de broers een sociaal leven hadden en contacten onderhielden met de buitenwereld. Ze hadden contact met andere personen die tegen de COP21 waren en met de pers. Bovendien hadden ze de

mogelijkheid om specifieke uitzonderingen op de maatregelen aan te vragen wanneer nodig. De maatregelen waren dan ook geen vrijheidsberovingen maar slechts vrijheidsbeperkingen, die moeten worden geanalyseerd onder artikel 2 van het vierde protocol bij het EVRM.

De vrijheid van beweging

6. Vrijheidsbeperkende maatregelen zijn conform artikel 2 van het vierde protocol wanneer deze voorzien zijn door de wet en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving om bepaalde legitieme doelen te beschermen. Deze legitieme doelen zijn opgesomd in het artikel en hieronder vallen bijvoorbeeld de nationale of publieke veiligheid, de openbare orde en de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Voorzien door de wet

7. Het Hof stelt dat de maatregelen in de zaak Domenjoud zonder twijfel legitieme doelen nastreven, zijnde nationale veiligheid, de publieke veiligheid en de openbare orde. Ook dat de maatregelen voorzien zijn door de wet is makkelijk vast te stellen, maar de vereisten van het EVRM gaan op dit punt verder dan dat. De wet zelf moet namelijk ook voldoende toegankelijk zijn voor de personen op wie hij van toepassing is en voorzienbaar in zijn effecten.[6] Bovendien moet de maatregel worden gecontroleerd, minstens in laatste aanleg, door een hof of rechtbank omdat dit de meeste waarborgen biedt op vlak van onafhankelijkheid, onpartijdigheid en het recht op een eerlijk proces.[7] Deze controle moet zowel de legaliteit als de proportionaliteit van de maatregel omvatten.[8] In de zaak *Pagerie* maakte het Hof een uitgebreide analyse van de voorzienbaarheid van de wet en kwam tot de conclusie dat deze voldoende voorzienbaar was. Aangezien in de huidige zaak dezelfde wet aan de orde was, lijkt het op zich logisch dat het Hof tot dezelfde conclusie komt. Dat is uiteindelijk ook het geval, maar het Hof houdt wel rekening met het feit dat de maatregelen in de zaak *Pagerie* (en in een andere zaak die kort aan bod komt[9]) genomen werden in de strijd tegen het terrorisme, wat ook de reden was voor het afkondigen van de noodtoestand, terwijl dit niet zo is voor de broers Domenjoud. Hierover zegt het Hof dat de link tussen de maatregelen en het doel van de noodtoestand indirect mag zijn, maar hij moet er wel zijn. Zo niet, dan is de wet niet voorzienbaar. Het Hof merkt op dat er in Frankrijk voorzien is in een rechterlijke controle van zowel de legaliteit als de proportionaliteit van de maatregel en dat deze controle rekening houdt met de omstandigheden die hebben geleid tot het afroepen van de noodtoestand.[10] Daardoor ziet het Hof geen reden om af te wijken van de legaliteitsanalyse die het maakte in de zaak *Pagerie*. Het is wel belangrijk dat de controlemechanismen die er zijn effectief zijn gebruikt, in het bijzonder om na te gaan of er een voldoende link bestond tussen de genomen maatregelen en het kader van de noodtoestand. Dit doet het Hof zelf onder de noodzakelijkheidsanalyse.

Noodzaak

8. Noodzaak houdt in dat de maatregelen het legitieme doel nastreven en dat ze proportioneel zijn met het nagestreefde doel.[11] Dit wil zeggen dat de ingeroepen redenen pertinent en voldoende moeten zijn, hoewel staten beschikken over een appreciatiemarge. Hierbij is het van belang hoelang de maatregel duurt en of er rechterlijke controle was met voldoende waarborgen.

Eerste broer Domenjoud

9. Wat de eerste broer Domenjoud betreft, stelt het Hof dat hij heeft genoten van een rechterlijke controle op de legaliteit en de proportionaliteit van de maatregelen waarbij de waarachtigheid van het risico dat de minister inriep werd nagegaan. De eerste broer beklagde zich over het gewicht dat was gegeven aan zogenaamde '*notes blanches*', zijnde informatie die werd doorgegeven door de inlichtingendiensten. Het Hof stelt vast dat de Franse wetgeving verschillende procedurele garanties voorziet bij het gebruik van '*notes blanches*', zoals het voorleggen van het document voor een tegensprekelijk debat. Deze procedures werden gevolgd en het Hof stelt dan ook vast dat er geen probleem is op vlak van procedurele garanties voor de eerste broer. Verder onderkent het Hof dat er een verhoogd risico was op geweld en vandalisme tijdens de COP21. De eerste broer had deelgenomen aan zes meetings ter voorbereiding van acties tijdens de COP21, hij had een pand gekraakt om er tegenstanders van de COP21 in onder te brengen, en hij had aangekondigd dat hij van plan was een medewerker om te kopen om toegang te krijgen tot de locatie van de klimaatconferentie. Bovendien had hij in 2015 al deelgenomen aan een actie tegen een site van het nationale agentschap voor het beheer van kernafval waarbij Molotov cocktails werden geworpen naar de politie en had hij zich in datzelfde jaar een weg gebaad door een wegblokkade van de politie om deel te nemen aan een demonstratie die verboden was. Hij was ook al veroordeeld voor feiten van beschadiging en het weigeren van het afstaan van een DNA-monster. Het Hof vond dat dit alles genoeg was om aan te nemen dat er een serieus risico bestond dat de eerste broer zich zou inlaten met gewelddadige acties tijdens de COP21. Verstoringen van de orde bij de COP21 zouden, gezien het grote aantal hoogwaardigheidsbekleders daar aanwezig, een excessieve mobilisatie van ordetroepen vereisen, wat de door die troepen geplande acties tegen het terrorisme zou bemoeilijken. Het Hof neemt aan dat deze beperking van het aantal ordetroepen de autoriteiten in ernstige moeilijkheden kon brengen bij hun taak om terrorisme te voorkomen, gezien het grote aantal locaties en personen die zij op dat moment moesten beschermen. In die periode, vlak na de aanslagen in Parijs, waren bijeenkomsten van grote aantallen personen sowieso een gevaarlijk doelwit voor terrorisme. In die zeer specifieke context, stelt het Hof dat er een voldoende link was tussen de noodtoestand en de aan de eerste broer opgelegde maatregelen. De maatregelen waren van korte duur (16 dagen) en

eindigden samen met de top. De maatregelen voor de eerste broer waren dus in overeenstemming met de vrijheid van bewegen.

Tweede broer Domenjoud

10. Wat de tweede broer betreft, merkt het Hof op dat er geen concrete handelingen of gedragingen worden aangehaald op basis waarvan de minister hem beschouwt als betrokken bij mogelijke gewelddadige betogingen. De Franse hoven en rechtbanken hadden wel mogelijkheden om extra informatie te vragen, maar hebben nagelaten dit te doen en hebben de aangevoerde beweringen niet echt in vraag gesteld. Het Hof besluit dan ook dat voor de tweede broer, het gebrek aan informatie over de concrete gedragingen die hij zou hebben gesteld, niet voldoende gecompenseerd was om zijn procedurele rechten te beschermen. Er was voor hem dus niet voldoende informatie die erop wees dat hij zelf wilde deelnemen aan gewelddadige acties of ze mee wilde organiseren. Ook was er geen bewijs, in tegenstelling tot wat het geval was voor zijn broer, dat hij in het verleden had deelgenomen aan zulke acties. Hij was dan ook nog nooit strafrechtelijk veroordeeld. Het Hof stelt vast dat, ondanks de appreciatiemarge van de lidstaten, de maatregelen tegen de tweede broer niet noodzakelijk waren in een democratische samenleving. Het verschil tussen de beide broers Domenjoud op het vlak de noodzaak van de maatregel lag in de informatie die beschikbaar was en de zekerheid waarmee Frankrijk kon stellen dat de broer zou deelnemen aan gewelddadige acties. Merk op dat rechter Mourou-Vikström er op dit punt een afwijkende mening op nahoudt. Zij is van mening dat er geen substantieel verschil is tussen beide broers aangezien hun acties hetzelfde doel hebben en hun methoden dezelfde strekking.

Vergelijking Pagerie

11. In de zaak *Pagerie* stelde het Hof op het punt van de noodzaak van de maatregelen dat ze streng waren maar dat een combinatie van alle elementen in de zaak wel serieuze redenen vormden om te denken dat Pagerie een bedreiging was voor de openbare orde en veiligheid, zeker in de context van terrorisme in Frankrijk. Het Hof merkte op dat de maatregel er niet aan in de weg stond dat Pagerie een normaal sociaal leven opbouwde en contact had met de rest van de wereld aangezien hij zich vrij kon bewegen in de stad op momenten dat zijn huisarrest niet in voege was en hij zich niet moest melden bij de politie. Hier greep het Hof terug naar een argument dat doet denken aan de analyse over het verschil tussen vrijheidsberovingen en vrijheidsbeperkingen: de mogelijkheid van een normaal sociaal leven en sociale contacten. De argumenten gebruikt in de zaak *Pagerie* gaan ook op voor beide broers Domenjoud: ze konden zich vrij bewegen in hun gemeente op momenten dat hun huisarrest niet in voege was en ze zich niet moesten melden bij de politie. Zeker in het licht van de relatief korte duurtijd van de maatregelen, kan moeilijk worden gezegd dat de broers

Domenjoud geen normaal sociaal leven konden hebben.

Noodtoestand en afwijkingen EVRM

12. In de zaak *Pagerie* was het niet nodig voor het Hof om artikel 15 EVRM te analyseren, aangezien de maatregel, net zoals in het geval van de eerste broer Domenjoud, artikel 2 van het vierde protocol niet schond. In het geval van de tweede broer Domenjoud daarentegen, was een analyse onder artikel 15 EVRM wel vereist. Dit artikel laat staten toe om af te wijken van bepaalde rechten, waaronder de vrijheid van bewegen, in tijd van oorlog of in geval van enig andere algemene noodtoestand die het bestaan van het land bedreigt.[12] Dit is bovendien enkel mogelijk voor zover de ernst van de situatie deze maatregelen strikt vereist. Hierbij houdt het Hof rekening met de rechten waarvan wordt afgeweken, de duur en de omstandigheden. Het is al aanvaard dat terrorisme een grond is voor de toepassing van artikel 15 EVRM en dat het dus het bestaan van een land kan bedreigen. Het Hof gaat echter ook na of de genomen maatregelen geen ander doel nastreven dan datgene waarvoor artikel 15 is ingeroepen. In dit geval was dat dus het voorkomen van terroristische aanslagen. Hier knelt volgens het Hof het schoentje. Het Hof stelt namelijk vast dat er geen voldoende sterke link is tussen de maatregelen die werden opgelegd aan de tweede broer en de reden van de noodtoestand, zijnde de strijd tegen terrorisme. Het recht van beweging van de tweede broer was dus geschonden.

Link met terrorisme

13. Het in het oog springende punt van deze zaak is het feit dat maatregelen die in leven waren geroepen met een bepaald doel, de strijd tegen terrorisme, werden toegepast op personen die niet rechtstreeks met terrorisme te maken hadden. Dit is steeds een gevaar van uitzonderlijke maatregelen, namelijk dat ze worden afgewend van hun doel om bijvoorbeeld politieke tegenstanders aan te pakken. Het EHRM onderkent dat er in de zaak *Domenjoud* geen rechtstreekse link is met de strijd tegen terrorisme, maar wel een onrechtstreekse: de ordetroepen moeten mankracht afleiden van de strijd tegen terrorisme om de COP21 te beveiligen en hoe minder mankracht ze hiervoor nodig hebben, hoe meer ze beschikbaar hebben in de strijd tegen het terrorisme. Dit is een redenering om mee op te passen, aangezien ze natuurlijk heel breed kan worden toegepast. Je zou contra-terrorisemaatregelen zo ook kunnen toepassen op hardleerse verkeersovertreders om geen politiecapaciteit te moeten verspillen aan het verkeer. Dit lijkt een wat belachelijk voorbeeld, maar de onderliggende redenering is eigenlijk dezelfde. Het is dan ook opvallend dat de onrechtstreekse link die het Hof legt tussen de strijd tegen terrorisme en de maatregelen in kwestie wél voldoende sterk is om de maatregel te doen standhouden onder de vrijheid van beweging, zoals aangetoond door de beslissing over de eerste broer, maar niet voldoende sterk is om een afwijking van de

vrijheid van beweging te rechtvaardigen onder artikel 15 EVRM. De lat ligt daar dus blijkbaar toch wat hoger.

Wat is terrorisme?

14. Hierbij aansluitend moeten we ons de vraag stellen wat terrorisme eigenlijk is. De noodtoestand in Frankrijk werd uitgeroepen naar aanleiding van Jihadistisch terrorisme, maar juridisch gezien is die Jihadistische drijfveer van geen tel. De definitie van terrorisme die wordt aangereikt door de EU Richtlijn inzake terrorismebestrijding bevat geen enkele verwijzing naar religie of andere drijfveer.[13] Wat wordt, onder andere, als terrorisme beschouwd onder deze Richtlijn: ernstige schendingen van de lichamelijke integriteit van een persoon of het veroorzaken van grootschalige vernieling waardoor mensenlevens in gevaar kunnen worden gebracht of grote economische schade kan worden aangericht met het oogmerk een overheid of internationale organisatie op onrechtmatige wijze dwingen een handeling te verrichten of na te laten, die door de aard of context ervan een land of een internationale organisatie ernstig kunnen schaden. Er zou kunnen worden geargumenteed dat gewelddadige acties om staten of de VN te dwingen om bepaalde beleidsbeslissingen te nemen, zoals in het kader van de COP21, hieronder vallen. Het zijn misschien geen handelingen waaraan we spontaan denken bij het woord 'terrorisme', maar de EU definitie is zo breed dat het er weleens onder zou kunnen vallen. Wat het EHRM van deze lijn van argumentatie denkt, weten we niet, aangezien de partijen dit niet hebben opgeworpen. Het is opvallend dat iedereen het er blijkbaar over eens was dat dit geen terrorisme was, terwijl de EU definitie dit zeker niet zo duidelijk uitsluit. De Franse wetgeving die het opleggen van de maatregelen *in casu* mogelijk maakte, is getest op zijn voorzienbaarheid. Het lijkt wel eens tijd om dezelfde oefening te maken in verband met het bredere juridische kader van de terrorismewetgeving.

W. Yperman

Juridisch Attaché Hof van Cassatie, vrijwillig wetenschappelijk medewerker KU Leuven

[1] *Pagerie t. Frankrijk*, EHRM 19 januari 2023, 24203/16, ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD002420316.

[2] *Guzzardi t. Italië*, EHRM (GK) 6 november 1980, 7367/76, ECLI:CE:ECHR:1980:1106JUD000736776, par. 93. Zie ook, onder andere: *Ashingdane t. Verenigd Koninkrijk*, EHRM 28 mei 1985, 8225/78, ECLI:CE:ECHR:1985:0528JUD000822578, par. 41; *De Tommaso t. Italië*, EHRM (GK) 23 februari 2017, 43395/09,

ECLI:CE:ECHR:2017:0223JUD004339509, par. 80; *Aftanache t. Roemenië*, EHRM 26 mei 2020, 999/19, ECLI:CE:ECHR:2020:0526JUD000099919, par. 78.

[3] *N.C. t. Italië* EHRM 11 januari 2001, 24952/94, ECLI:CE:ECHR:2002:1218JUD002495294, par. 33; *Buzadji t. Republiek Moldavië*, EHRM (GK) 5 juli 2016, 23755/07, ECLI:CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, par. 104-105. Zie ook: L. Todts, *Bestuurlijke en strafrechtelijke vrijheidsbeperkingen ter handhaving van de openbare orde*, die Keure, 2021, 94. *Contra*: H. Fenwick, "Recalibrating ECHR Rights, and the Role of the Human Rights Act Post 9/11: Reasserting International Human Rights Norms in the 'War on Terror'?", *Current Legal Problems* 2010, (153) 166; J. Gerards, "Freedom of Movement" in P Van Dijk et. Al., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, 2018, 937.

[4] Zie onder andere: *Guzzardi t. Italië*, EHRM (GK) 6 november 1980, 7367/76, ECLI:CE:ECHR:1980:1106JUD000736776, par. 92; *Khlaifia e.a. t. Italië*, EHRM (GK) 15 december 2016, 16483/12, ECLI:CE:ECHR:2016:1215JUD001648312, par. 64; *Aftanache t. Roemenië*, EHRM 26 mei 2020, 999/19, ECLI:CE:ECHR:2020:0526JUD000099919, par. 78.

[5] Zie bijvoorbeeld: *Guzzardi t. Italië*, EHRM (GK) 6 november 1980, 7367/76, ECLI:CE:ECHR:1980:1106JUD000736776, par. 95; *Storck t. Duitsland*, EHRM 16 juni 2005, 61603/00, ECLI:CE:ECHR:2005:0616JUD006160300, par. 73.

[6] *Sunday Times t. Verenigd Koninkrijk*, EHRM 26 april 1979, 6538/74, ECLI:CE:ECHR:1980:1106JUD000653874, par. 49; *Rotaru t. Roemenië*, EHRM (GK) 4 mei 2000, 28341/95, ECLI:CE:ECHR:2000:0504JUD002834195, par. 52; *Rotaru t. Republiek Moldavië*, EHRM 8 december 2020, 26764/12, ECLI:CE:ECHR:2020:1208JUD002676412, par. 24; *Pagerie t. Frankrijk*, EHRM 19 januari 2023, 24203/16, ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD002420316, par. 176.

[7] *Sissanis t. Roemenië*, EHRM 25 januari 2007, 23468/02, ECLI:CE:ECHR:2007:0125JUD002346802, par. 70; *Timofeyev en Postupkin t. Rusland*, EHRM 19 januari 2021, 45431/14 en 22769/15, ECLI:CE:ECHR:2021:0119JUD004543114, par. 133; *Pagerie t. Frankrijk*, EHRM 19 januari 2023, 24203/16, ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD002420316, par. 196.

[8] *Gochev t. Bulgarije*, EHRM 26 november 2009, 34383/03, ECLI:CE:ECHR:2009:1126JUD003438303, par. 50; *Rotaru t. Republiek Moldavië*, EHRM 8 december 2020, 26764/12, ECLI:CE:ECHR:2020:1208JUD002676412, par. 25. Zie ook, *mutatis mutandis*: *Le Compte, Van Leuven en De Meyere t. België*, EHRM 23 juni 1981, 6878/75 en 7238/75, ECLI:CE:ECHR:1982:1018JUD000687875, par. 60.

[9] *Fanouni t. Frankrijk*, EHRM 15 juni 2023, 31185/18, ECLI:CE:ECHR:2023:0615JUD003118518.

[10] Merk op dat de Franse overheid ook aanvoerde dat de zaak onontvankelijk was omdat niet alle interne rechtsmiddelen waren uitgeput. Het EHRM stelde dat dit wel het geval was.

[11] *Luordo t. Italië*, EHRM 17 juli 2003, 32190/96, ECLI:CE:ECHR:2003:0717JUD003219096, par. 96; *Popoviciu t. Roemenië*, EHRM 1 maart 2016, 52942/09, ECLI:CE:ECHR:2016:0301JUD005294209, par. 83 en 91.

[12] Art. 15 EVRM. Zie ook: D. Alati, *Domestic Counter-Terrorism in a Global World: Post-9/11 Institutional Structures and Cultures in Canada and the United Kingdom*, Routledge, 2017, 92–93; A. Conte, *Human Rights in the Prevention and Punishment of Terrorism*, Springer Berlin Heidelberg, 2010, 309–312 en 528–534; C. Macken, *Counter-Terrorism and the Detention of Suspected Terrorists*, Routledge, 2011, 80–88; S. Sottiaux *Terrorism and the Limitation of Rights*, Hart Publishing, 2008, 50–51; J. Spreutels en S. Velu, “La lutte contre le terrorisme dans la jurisprudence de la Cour Constitutionnelle de Belgique” in K. Lemmens, S. Parmentier en L. Reyntjens (eds), *Human rights with a human touch: Liber amicorum Paul Lemmens*, Intersentia, 2019, 130–131.

[13] Art. 3 Richtlijn (EU) 2017/541 van het Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2017 inzake terrorismebestrijding en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/475/JBZ van de Raad en tot wijziging van Besluit 2005/671/JBZ van de Raad, *Pub. EU* 2017, L88/6.